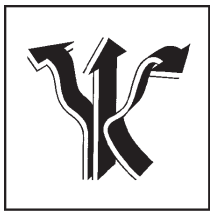
МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

І. М. Варзар

Політична етнологія

Пропедевтичний курс

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

І. М. Варзар

ПОЛІТИЧНА ЕТНОЛОГІЯ

ПРОПЕДЕВТИЧНИЙ КУРС

Авторський підручник

2-ге видання, перероблене
та доповнене

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2011

ББК 66.0я73
В18

Рецензенти: *В. М. Бебик*, д-р політ. наук, проф.
М. П. Недюха, д-р філос. наук, проф.
М. І. Пірен, д-р соціол. наук, проф.

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 4 від 29.04.09)

Варзар, І. М.

В18 Політична етнологія : пропедевт. курс : авт. підруч. / І. М. Варзар. — 2-ге вид., переробл. та допов. — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. — 354 с. : іл. — Бібліогр. : с. 335–351.

ISBN 978-617-02-0029-7

У підручнику викладено концептуальний зміст створеної автором творчої тріади політичної етнології — як теорії, науки і навчальної дисципліни. Сформульовано основні положення генезису, історіології, теорії і методології політолого-етнологічної науки, «показано в дії» основні її праксеологізми, рельєфно подано наукову методику викладання політичної етнології в сучасній аудиторії. Визначено п'ять сфер суспільного життя та «підпорядковані» їм галузі життя; запроваджено у вжиток нові саєнтологеми — форму свідомості — етніку, тип політичної партії — етнополітичну та дослідницький метод — історіологічний; виявлено нетрадиційну логіку взаємодії дуалітетів теорії і практики, досвіду і культури, потреб та інтересів, правління країною та управління її суспільними справами та ін. Підручник містить авторський понятійно-термінологічний апарат, міні-хрестоматійну базу, творчі завдання для студентів, новаторські таблиці, бібліографію.

Для студентів, науковців, а також для всіх, хто цікавиться сучасними політолого-етнологічними проблемами.

ББК 66.0я73

© І. М. Варзар, 1994
© І. М. Варзар, 2011, переробл. та допов.
© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2011
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2011

ISBN 978-617-02-0029-7

ПЕРЕДМОВА

Тільки у філософічно витончених давньоеллінських міфах для дорослих та в східнослов'янських казках для дітей все і вся у цьому світі виникає одномоментно, безтурботно і в прозоро-"чистому вигляді". Пропонований підручник такої "легкої долі" не має. Він конституювався довго, тернисто й "нерівним" чином. На ілюстрування констатації — кілька особистісно-історіологічних доказів, фактів і тез.

Над політолого-етнологічною проблематикою автор розмірковує понад сорок років — з усіх п'ятдесяти років ідейно-теоретичної та науково-педагогічної роботи. З цього часового загалу — якось само собою — вичленувалися два різнонапружених періоди приблизно по двадцять років: Перший —1969–1989 рр. і другий —1990–2009 рр. Обидва періоди, умовно кажучи, являють собою дві серії науково-текстових концептів, чимось подібних до "російських мотрійок", які консекутивно та логічно "входять одна в одну": мала — у більшу, а більша — у грандіозну.

Перший період умовно названо "пошуковим формуванням/формулюванням концепції політичної етнології". Трьома основними "мотрійками" тут є:

• ***Ідея.*** Мається на увазі цілком нова для того часу (рубіж 60-х і 70-х років XX ст.) ідея про роль та місце народів-етносів (а не народів-населень) у політичному житті багатонародної країни. Першу письмову "фіксацію" ідеї здійснено влітку 1971 р., а статтю — з такими сленгами у її назві "...про роль у політиці народу як етноісторичної спільності" — опубліковано лише навесні 1972 р.[1].

• ***Теорія.*** Політолого-етнологічна теорія як напрям досліджень і синтез знань про етносоціополітичне життя багатонародної країни розроблялася протягом п'ятнадцяти років і прелімінарно була завершена під середину 80-х років, що й "зафіксовано" у більш як ста різноформатних і різнопроблемних статтях 70–80-х років.

• ***Наука.*** Наука політичної етнології, прокладена в річищах зазначених дослідницького напряму і теорії, вперше була втілена 1990 року у монографії, депонованій — за правилами та можливостями того часу — лише у лютому 1992 року. Вдруге вона була втілена у навчальному посібнику 1994 року[2]. Проте найсолідніщу апробацію наука пройшла горнилом захисту автором третьої докторської дисертації у травні 1995 року.

Таким чином, на конкретному, політолого-етнологічному "ґрунті" зматеріалізувалася знаменита "діалектична тріада" **Гегеля**: усе живе й динамічне у світі має послідовно пройти стадії (а) ***виникнення*** з певних передумов, (б) ***становлення*** ні на що інше не схожою феноменальною цілісністю та (в) ***розвитку*** на власних феноменальних засадах[3]. Ця історіологічна хода прагнень і дій уможливила "плавне вростання" життєпомислів автора у контексти подальших стадій змужніння політичної етнології і як напряму теоретичних досліджень, і як соціально-політичної науки.

Другий період — теж дещо умовно — було названо "політико-державознавчою та методико-педагогічною апробацією політичної етнології". Тут умовними "мотрійками" виявилися:

• Підготовлені на політолого-етнологічному базисі ***кілька концептуальних проектів*** на адресу правлячого політикуму країни першосуверенної епохи. Зокрема, йдеться про аналітичну записку від грудня 1993 р., адресовану **Л. Д. Кучмі**, — на той час кандидату в Президенти України — про етносоціополітичну картину та ситуацію в країні напередодні позачергових парламентських і президентських — березня та червня 1994 р. — виборів та прийняття першої Конституції суверенної України[4]. Йдеться також про два проекти 1994–1995 рр., адресованих Державному комітету/Міністерству у справах національностей, релігій та міграції і спрямованих на вдосконалення — "робочої" ще на той час — Концепції державної етнічної політики. Усі ці теоретико-праксеологічні напрацювання, напевно, спонукали одного солідного урядовця того часу восени 1995 р. називати мене "знаним дослідником — політологом і етнологом — та одним з розробників концепції державної етнічної політики"[5]. Зрештою,

йдеться про два проекти 1995–1996 рр., адресовані Міністерству вищої освіти і спрямовані на впровадження політолого-етнологічних концептів у систему соціогуманітарної освіти вищої школи того часу. Реалістично констатуємо, що майже всі ці проекти для особистої кар'єри автора і засадованої ним науки мали досить позитивні наслідки: відбулася низка посувань по службі; був "дозволений" згаданий захист дисертації; автора було призначено головою міністерської науково-методичної комісії з політико-правових, згодом — політичних наук тощо.

• Суто ж стосовно засадованої науки політичної етнології настав головний — для того часу — позитив: ***її було включено до міністерського переліку нормативних навчальних дисциплін*** для соціогуманітарних факультетів і спеціальностей. З осіннього семестру 1995/1996 навчального року політичну етнологію почали читати в кількох українських вузах (у подальшому — також і у вузах Росії, Молдови, Польщі, Куби). Відтоді і я незмінно читаю свою дисципліну у двох вузах — у педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова та в МАУП. Це ж посування стало "містком" до подальшої перемінни у долі політичної етнології.

• У січні 1994 р. з Мінвузу України надійшов сигнал на "негайну підготовку до випуску в світ" ***апробаційного навчального посібника*** — генетичного наступника нормативного підручника. (У ті роки ще рахувалися зі всесвітньою методико-педагогічною "нормою" **А. Дістервега**: будь-яка навчальна дисципліна мусить мати два текстові втілення — навчальний посібник і підручник — бодай на рівні пропедевтичного курсу[6].) Десятимісячна напружена праця з переробки згаданої теоретичної монографії 1990 р., депонованої у 1992 р., завершилася у листопаді 1994 р. випуском у світ згаданого навчального посібника. Колізія розв'язувалася під мажорною гіпотетикою останнього мінвузівського міністра **Л. О. Каніщенка**: ближнім часом на базі цього посібника "ми обов'язково випустимо у світ пропедевтичний курс типового підручника". Але...

Але у подальшому далеко не все так складалося, як гадалося, і лише нині все зсинтезувалося у реальний подійний факт — вихід у світ пропедевтичного курсу давно задуманого підручника. У ньому — як і вимагає відома *cadentia manualis* (підручникова каденція) **Я. А. Коменського** — систематизовано і на сучасному рівні методологічної зрілості викладено теоретичні засади політолого-етнологічного знання. Подальші принарощування знання, здобутки учнів,

адептів і колег, напевно, зсинтезуються у наступні редакції цього ж підручника, скоріше ж — у новомодельні його видання. Мій оптимізм тут базується на дуже простій посилці: віднині всепланетний світ, що дедалі відчутніше взаємопов'язується та інтеретнізується, нізащо й ніколи політолого-етнологічний феномен до ретроархіву не здасть.

На тлі викладеного без манівців констатуємо далеко не завжди і не чітко усім спершу ясне й очевидне. Наш підручник не є буденним "шкільним упорядкуванням" певної суми знань, умінь і навичок (теоретичного мислення, професійних операцій, практичних дій тощо), а є саме ***системно розгорнутою концепцією*** на базисі задуманої автором (за підказкою **О. Конта** та **Г. Спенсера**) конструкції ***"саєнтологічного квадрата"***, що складається з восьми теоретико-праксеологічних сутностей. Останні й вказують на те, що в політичної етнології — як теоретичної науки і навчальної дисципліни — є у повній наявності суто свої атрибуції науки та наукової школи.

I. (1) ***Об'єкт пізнавальної уваги*** (нагадаємо: йдеться про політичний світ народів не як "пересічних населень", а як етноісторичних спільностей, за термінологією **Ю. В. Бромлея**, — як "народів-етносів") та (2) ***предмет докладного аналізу*** (ним, нагадаємо, є роль та місце народів-етносів у політичному житті багатонародної, поліетнічної країни).

II. (1) ***Закони*** та (2) ***закономірності***, які ця наука досліджує і відкриває в етносоціополітичних реаліях багатонародної країни (перелік основних політолого-етнологічних законів і закономірностей наведено і проаналізовано у відповідних розділах видання).

III. (1) ***Методологія*** та (2) ***основний метод*** дослідження [цією наукою] етносоціополітичних реалій багатонародної країни (досить просторовий методологічний інструментарій та основний метод політичної етнології — ***історіологічний*** — наведено і "показано у динаміці і роботі" у відповідних розділах видання).

IV. (1) ***Термінологічна мова*** та (2) ***понятійно-категорійний апарат***, якими [цією наукою] досліджуються і викладаються на письмі відповідні політолого-етнологічні матерії. Хто бодай апперцептивно перечитає цю передмову із самого початку, той переконається в тому, що оті — суто політолого-етнологічні — мова та апарат "уже в роботі". Наочніше ж у цьому можна переконатися, бодай ознайомившись із текстом усього видання.

Означений "саєнтологічний квадрат" окреслює конструкційні контури і політолого-етнологічної теорії, і засадованої в її лоні со-

ціально-політичної науки, а також і принципову канву політолого-етнологічного дискурсу сучасності, і силует підручникової інтерпретації концептуального потенціалу моєї науки. Я свідомо і відповідально називаю політичну етнологію "своєю наукою". Це — правда. Засадовуючи, "винаходжуючи" її протягом не менш як двадцяти років, я перманентно звірявся із сентенцією мудрого **Р. Декарта**: "...Не шукайте жодної іншої науки, окрім тієї, яку можна знайти в собі самому..."[7]. Під час же того пошуку "розшифрований" вище "саєнтологічний квадрат" слугував мені своєрідною матричною схемою "занурювання" у наукомісткі глибини сучасних політолого-етнологічних проблем.

Декартівська підказка спрацювала лише з часом, і я довго шукав доцільної, саме "своєї" архітектоніки підручника. Нещодавно вона самовідкристалізувалася: підручник складається з двох частин — ідейно-теоретичної та науково-методичної, кожну з яких поділено на розділи і підрозділи. Обом частинам передує "Вступ" й обидві завершуються "Висновками"; вони також мають свої різномодельні першоджерельні бази, на які я з відповідальною повагою до всіх авторів посилаюся.

Оскільки я не знаю, як пишуть "авторські підручники" (якщо й винайдено такий жанр), — мені писалося так, як писалося. А тому тільки й залишається — як за класичних інтелектуальних часів — адресуватися в ефір: *Lectori et studiori benevolo salutem* — вітання доброзичливому читачеві та всім, хто навчається.

Автор

ЧАСТИНА ПЕРША

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ, МЕТОДОЛОГІЧНІ ВІЗІЇ ТА НАУКОЗНАВЧА ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ЕТНОЛОГІЇ

- Тріадна експлікація політичної етнології: дослідницький напрям — теоретична наука — навчальна дисципліна
- Генези політичної етнології "в надрах" історії світової та вітчизняної соціально-політичної думки
- Теорія, наука і методологія у політолого-етнологічному контексті
- Понятійно-категорійна і термінологічна мова політичної етнології
- Дослідницько-евристичний інструментар політичної етнології
- "Практичний сенс" політичної етнології в етносоціополітичних контекстах багатонародної країни

ВСТУП
з елементами попереднього викладу теоретичних начал політичної етнології

Людина багато чого досягла у пізнанні навколишнього світу, дізналася про найтаємніше у будові білка, атома та гена; думкою сягнула глибин Землі, океану та космосу; з'ясувала тонкощі походження і побудови мертвої натури, фауни та флори; розкрила таємниці самотворчості у живій природі, техніці та технології. Та найменше вона пізнала саму себе, свою родову етноісторичну та соціально-політичну сутність — і в науковій картині Всесвіту людина як гносеологічний феномен ще залишається "найбілішою плямою". Володар природного і технічного світу — людина стоїть непідкореною і загадковою істотою в "гогеновій позі", запитуючи себе ж: хто я і звідки? що я значу в історії взагалі та в політиці зокрема? куди мене зваблюють історичний потік, поточні політичні проспекції? що день прийдешній мені готує?[1].

З окремих людей складаються народи-етноси, а вже з представників останніх — народонаселенські спільноти. "...Людина за природою своєю, — писав **Аристотель**, — є єством політичним"[2]. Якими ж є соціально-політична природа і суто політичний потенціал народу як етноісторичної спільності? Чи є однорідним та однозначним змістосенс поняття "народ"? Чи не час "розвести" поняття "народ-населення" та "народ-етнос", розставляючи по своїх полицях їхній політичний та політико-творчий потенціал? Чи може бути єдиносенсовою та "єдиногалузевою" політика у багатонародній країні? Доки не маємо